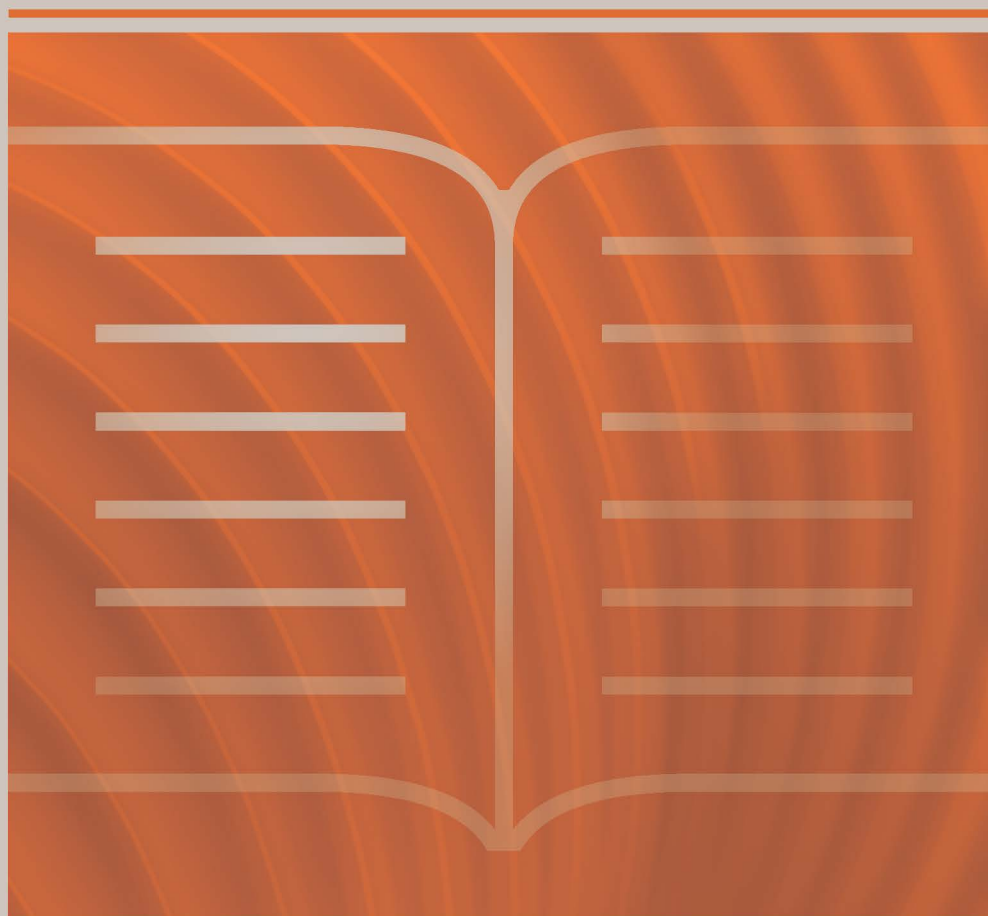

Helena Więckowska

Bibliotekarz, historyk, bibliolog

Uniwersytet
ŁÓDZKI

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Helena Więckowska
Bibliotekarz, historyk,
bibliolog

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Helena Więckowska

Bibliotekarz, historyk, bibliolog

pod redakcją
Jadwigi Koniecznej
i Magdaleny Rządkowolskiej

Uniwersytet
ŁÓDZKI

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

ŁÓDŹ 2015

Jadwiga Konieczna, Magdalena Rzadkowska – Uniwersytet Łódzki
Wydział Filologiczny, Katedra Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Pracownia Słownika Pracowników Książki Polskiej, 90-237 Łódź, ul. Matejki 34a

RECENZENT

Maria Kocójowa

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Małgorzata Szymańska

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

PROJEKT OKŁADKI

Stämpfli Polska Sp. z o.o.

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Shutterstock.com

Publikacja współfinansowana przez Bibliotekę UŁ oraz Wydział Filologiczny UŁ

© Copyright by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2015

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.06823.15.0.K

Ark. wyd. 7,0; ark. druk. 8,0

ISBN 978-83-7969-615-4 (wersja papierowa)
ISBN 978-83-7969-616-1 (wersja online)

Spis treści

Wstęp (Jadwiga Konieczna)	7
Barbara Ł. Sordylowa – Przedmowa	11
Hanna Tadeusiewicz – Działalność Heleny Więckowskiej jako dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi (1948–1969)	15
– Helena Więckowska’s activity as a director of the Library of the Łodz University	
Piotr Lewkowicz – Budownictwo i wyposażenie biblioteczne w sferze zainteresowań Profesora Heleny Więckowskiej	21
– Library buildings and equipment in Professor Helena Więckowska’s sphere of interest	5
Irena Łabiszewska – Wkład Profesor Heleny Więckowskiej w opracowanie zbiorów rękopiśmiennych Biblioteki Batignolskiej	35
– Professor Helena Więckowska’s contribution to the preparation of manuscripts of the Batignolles Library	
Renata Osiewała – Profesor Heleny Więckowskiej spojrzenie na Joachima Lelewela ...	53
– The perspective of Helena Więckowska on Joachim Lelewel	
Magdalena Rządrowska, Agata Walczak-Niewiadomska – Helena Więckowska na kartach <i>Słownika pracowników książki polskiej</i>	67
– Helena Więckowska in the pages of <i>The Dictionary of the Polish Book Labourers</i>	
Jadwiga Konieczna – Helena Więckowska jako kierownik Katedry Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego (1953–1969)	75
– Helena Więckowska as the head of the Chair of Library Science of the University of Łódź (1953–1969)	
Stanisława Kurek vel Kokocińska, Urszula Kowalewska – Sprawy kobiet w dorobku piśmienniczym z lat 1926–1948 późniejszej dyrektorki Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego Heleny Więckowskiej	85
– Matters of women in the writing output from the years 1926–1948 of Helena Więckowska, the later head of the Łódź University Library	
Krzysztof Lesiakowski – Profesor Helena Więckowska w dokumentach aparatu bezpieczeństwa PRL	97
– Professor Helena Więckowska in documents communist security apparatus	

Agnieszka Górecka, Urszula Michalska – Helena Więckowska we wspomnieniach. Próba scharakteryzowania osoby na podstawie opinii współpracowników i uczniów	111
– Helena Więckowska in memories. A trial of a scholar characterization on the basis of her co-workers and learners opinions	
Teresa Górniak – Dyrektor Helena Więckowska we wspomnieniach pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi w latach 1950–1969.....	119
– The Director Helena Więckowska in memories of University of Łódź employees in the years 1950–1969	

Profesor Helena Więckowska (1897–1984) była z pewnością jedną z najbardziej znaczących postaci w polskim bibliotekarstwie, w okresie powojennym. Wniosła także istotny wkład w rozwój polskiej bibliologii i wydatnie przyczyniła się do ukształtowania systemu akademickiego kształcenia bibliotekarzy. Bibliografia Jej dorobku naukowego liczy 221 pozycji. Są w nim rozprawy, artykuły, recenzje, hasła w słownikach i encyklopediach. Jest to również dorobek zróżnicowany tematycznie, co potwierdza trafność określenia „bibliolog praktyk”, użytego wobec dokonań Profesor Więckowskiej przez Krzysztofa Migonia. Pomimo upływu lat, do prac Heleny Więckowskiej nadal sięgają kolejne już pokolenia badaczy, jednak pamięć o Niej samej, naturalną koleją rzeczy, ulega stopniowemu zatarciu i poza hasłem w *Słowniku pracowników książki polskiej* oraz tomem będącym pokłosiem sesji zorganizowanej w 1985 r., zatytułowanym *Helena Więckowska 1897–1984*, nie ukazały się żadne inne prace Jej poświęcone.

Dlatego z okazji 30 rocznicy śmierci Pani Profesor oraz w perspektywie zbliżającego się siedemdziesięciolecia Uniwersytetu Łódzkiego, w środowisku Biblioteki Uniwersyteckiej, którą kierowała 21 lat (była najdłużej dotychczas urzędującym dyrektorem) i przy wsparciu pracowników Katedry Bibliotekoznawstwa, którą z kolei prowadziła przez lat 16, pojawiła się inicjatywa przywołania niektórych dokonań Heleny Więckowskiej i przypomnienia Jej nieprzeciętnej osobowości.

Na książkę, którą oddajemy do rąk czytelników, złożyło się 10 artykułów autorstwa pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej, Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej oraz Instytutu Historii UŁ. Mając na uwadze wcześniejszą publikację poświęconą Profesor Więckowskiej, staraliśmy się przedmiotem naszych opracowań uczynić nie zawsze należycie opisane fakty z Jej życia czy też dokonania, które nie doczekały się dotychczas szerszego omówienia.

Pierwsze trzy artykuły poświęcone są osiągnięciom Profesor Więckowskiej na polu bibliotecznym. Hanna Tadeusiewicz, jako jedyna w gronie autorów osoba, która znała osobiście Panią Profesor i przez kilka lat pracowała w Bibliotece kierowanej wówczas przez Helenę Więckowską, omówiła Jej działalność jako Dyrektora BUŁ. Przypomniała nie tylko formy realizowanej przez Dyrektora Więckowską funkcji zarządzania, ale wskazała też na ogromne osiągnięcia i rozwój Biblioteki w okresie kierowania książnicą przez Panią Profesor.

Na inny aspekt udziału Heleny Więckowskiej w rozwoju polskiego i europejskiego bibliotekarstwa zwrócił uwagę Piotr Lewkowicz w niezwykle ciekawym artykule zatytułowanym *Budownictwo i wyposażenie biblioteczne w sferze zainteresowań Profesor Heleny Więckowskiej*. Odwołując się do bogatej literatury, przedstawił działalność Profesor Więckowskiej jako przewodniczącej Sekcji Budownictwa IFLA, ze szczególnym podkreśleniem znaczenia tego faktu dla rozwoju budownictwa bibliotecznego w Polsce – organizowanie seminariów, liczne publikacje itp.

Irena Łabiszewska przypomniała natomiast początki (lata 1927–1936) związków młodej doktor Heleny Więckowskiej z działalnością biblioteczną, czyli Jej wkład w opracowanie zbiorów rękopiśmiennych Biblioteki Narodowej, a konkretnie zasobu Biblioteki Batignolskiej. Efektem tych prac był, jak wiadomo, katalog *Zbiory Batignolskie i Towarzystwa Przyjaciół Polski w Londynie* oraz cały szereg artykułów dotyczących rękopisoznawstwa autorstwa Heleny Więckowskiej.

Do osiągnięć Heleny Więckowskiej jako badacza źródeł historycznych nawiązuje opracowanie Renaty Osiewały *Profesor Heleny Więckowskiej spojrzenie na Joachima Lelewela*. Autorka opisała długoletnie starania podejmowane przez Panią Profesor w celu opublikowania korespondencji Joachima Lelewela, a także inne naukowe efekty Jej zainteresowania tym wybitnym Polakiem.

Ciekawym opracowaniem jest próba oceny działalności Heleny Więckowskiej jako historyka i dydaktyka podjęta przez Magdalenę Rządkiwską i Agatę Walczak-Niewiadomską na podstawie wybranych haseł ze *Słownika pracowników książki polskiej*. Autorki wzięły pod uwagę zarówno hasła opracowane przez Profesor Więckowską, jak i hasła poświęcone Jej uczniom, w biogramach których uwzględnione są również Jej dokonania na polu bibliotecznym i dydaktycznym.

Wieloletnia praca Profesor Heleny Więckowskiej na stanowisku kierownika Katedry Bibliotekoznawstwa została szczegółowo przedstawiona w artykule Jadwigi Koniecznej. Dzięki odnalezionym w archiwum Katedry i w Sekcji Rękopisów BUŁ dokumentom, udało się nie tylko przypomnieć fakty powszechnie dotychczas znane, ale także wskazać na inne

działania podejmowane przez ówczesną kierowniczkę Katedry w celu utrzymania studiów bibliotekoznawczych na UŁ.

Artykuł Stanisławy Kurek vel Kokocińskiej i Urszuli Kowalewskiej dotyczy stosunkowo mało znanego epizodu z życia Profesor Więckowskiej, a mianowicie Jej, rozpoczętej w 1926 roku, a zakończonej w 1948, działalności w Polskim Stowarzyszeniu Kobiet z Wyższym Wykształceniem. Związki Heleny Więckowskiej ze wspomnianym Stowarzyszeniem nie ograniczały się jedynie do faktu pełnienia w nim określonych funkcji, ale zaowocowały też, jak wykazały Autorki, licznymi publikacjami podejmującymi mało wówczas popularny temat akademickiego kształcenia kobiet.

Życia zawodowego, ale też osobistego dotyczy bardzo interesujący artykuł Krzysztofa Lesiakowskiego zatytułowany *Profesor Helena Więckowska w dokumentach aparatu bezpieczeństwa PRL*. Autor – historyk, badacz dziejów najnowszych, przedstawił, na podstawie szczegółowej kwerendy akt zgromadzonych w Instytucie Pamięci Narodowej, opinie, wnioski z obserwacji i oceny działań Heleny Więckowskiej, jakich dokonywali pracownicy aparatu bezpieczeństwa PRL. Przypadek Profesor Więckowskiej jest, według K. Lesiakowskiego, doskonałą ilustracją sytuacji polskich elit w czasach Polski Ludowej.

Ostatnie dwa opracowania, Agnieszki Góreckiej i Urszuli Michalskiej *Helena Więckowska we wspomnieniach. Próba scharakteryzowania osoby uczonej na podstawie opinii współpracowników i uczniów oraz Teresy Górniak Dyrektor Helena Więckowska we wspomnieniach pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi w latach 1950–1969*, mają charakter *stricte* wspomnieniowy i są efektem rozmów Auterek z osobami mającymi niegdyś długoletni kontakt z Profesor Więckowską w trakcie pracy w Bibliotece Uniwersyteckiej. Obraz Heleny Więckowskiej, jaki wyłania się z tych wspomnień, wydaje się jak najbardziej prawdziwy, jeżeli weźmiemy pod uwagę fakt, że wywiadów udzielały osoby pracujące wówczas na różnych stanowiskach i pozostające z Panią Dyrektorem w różnych relacjach. Wspomnienia te dopełniają również wizerunek Profesor Heleny Więckowskiej, jako nieprzeciętnej osobowości.

Przedmowa

Profesor dr Helenie Więckowskiej środowisko bibliotekarskie oraz naukowe poświęciło dotąd dwie książki pamiątkowe; pierwsza, wydana w 1988 r., była pokłosiem sesji zorganizowanej w 1985 r. staraniem władz akademickich Uniwersytetu Łódzkiego i pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi w związku ze śmiercią Uczoniej w 1984 r. Jak napisano we *Wstępie* do pierwszej książki pamiątkowej: „Prof. dr Helena Więckowska swoją rozległą działalnością »obdzieliła« dwa miasta, Warszawę i Łódź”¹.

Druga księga pamiątkowa, pod tytułem *Helena Więckowska – bibliotekarz, historyk, bibliolog* (praca zbiorowa pod redakcją Jadwigi Koniecznej i Magdaleny Rzadkowolskiej)², została opracowana w związku z 30. rocznicą śmierci Heleny Więckowskiej z inicjatywy środowiska Biblioteki Uniwersyteckiej, której dyrektorem była przez 21 lat, oraz przy wsparciu pracowników Katedry Bibliotekoznawstwa, którą kierowała przez lat 16.

Przypomnienie sylwetki Profesor Heleny Więckowskiej jest ze wszech miar zasadne i pożyteczne, tym bardziej, że obie książki zwracają uwagę na różne aspekty Jej rozległej działalności i nie dublują się treściowo. Działalność ta była wielokierunkowa, realizowana na różnych polach aktywności naukowej, bibliotekarskiej, bibliologicznej, a także społecznej. Helena Więckowska, z urodzenia warszawianka, z wykształcenia dr historii, w praktyce zawodowej była bibliotekarzem zgłębiającym tajniki katalogowania książek, bibliografii, rękopisoznawstwa. Przygotowała źródłowe wydanie korespondencji Joachima Lelewela, a także (wspólnie z dr. Adamem Lewakiem) katalog rękopisów Biblioteki Narodowej zawierający zbiory rapperswilskie i batignolskie. Była znawczynią zagadnień

11

* Emerytowany docent dr hab. Polskiej Akademii Nauk, wieloletnia dyrektor Biblioteki PAN w Warszawie, e-mail: barbarasordylowa@interia.pl

¹ *Helena Więckowska 1897–1984*, Łódź 1988, s. 3.

² Łódź 2015.

budownictwa bibliotecznego działającą również na arenie międzynarodowej jako przewodnicząca odpowiedniej komisji w ramach IFLA oraz wiceprzewodnicząca tej organizacji. Będąc pedagogiem uniwersyteckim, wypromowała w zakresie bibliotekoznawstwa i bibliologii kilkunastu doktorów, przeprowadziła kilka przewodów habilitacyjnych. Helena Więckowska była ponadto dyrektorem Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi, którą zastała jako skromną księżnicę, i którą właściwie rozbudowała i rozwinęła w znaczącą, bogatą skarbnicę uczelnianą posiadającą nowoczesny budynek.

Miałam szczęście znać osobiście Profesor Helenę Więckowską w związku z moim uczestnictwem w prowadzonym przez nią seminarium doktorskim przy Katedrze Bibliotekoznawstwa UŁ w latach 1964–1969, na które dojeżdżałam z Biblioteki Jagiellońskiej. Swoją pracę doktorską na temat polskiej bibliografii literackiej obroniłam w 1969 r.

Z Prof. H. Więckowską spotkałam się ponownie w Warszawie (Profesor po przejściu na emeryturę w 1969 r. wróciła do rodzinnego miasta). Poproszona o objęcie funkcji przewodniczącej rady redakcyjnej „Przeglądu Bibliotecznego” w 1978 r., nie odmówiła swej zgody. „Przegląd” od 1972 r. był wspólnym wydawnictwem Biblioteki PAN w Warszawie i Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich; w 1978 r. (od zes. 3) zostałam powołana na redaktora naczelnego czasopisma. Prof. H. Więckowska udzieliła pierwszego wywiadu w rubryce *Współtwórcy bibliotekarstwa Polskiego. Świadkowie 60 lat*, którą wprowadzono do „Przeglądu” w związku z 60-leciem odzyskania przez Polskę niepodległości³.

W księdze pamiątkowej wydanej w 1988 r. znajduje się też moje wspomnienie o Profesor Helenie Więckowskiej.

W obecnie przygotowanej do druku księdze znalazły się niektóre nowe zagadnienia, które wzbogacają sylwetkę Uczonej i naszą wiedzę o Niej.

Obok poruszonych poprzednio tematów dotyczących działalności Heleny Więckowskiej jako dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi, Jej zainteresowań sprawami budownictwa bibliotecznego, opracowywania zbiorów rękopiśmiennych, kierowania Katedrą Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego znajdujemy takie zagadnienia, jak sprawy kobiet w dorobku piśmienniczym Heleny Więckowskiej z lat 1926–1948 (co wiązało się z Jej działalnością w Polskim Stowarzyszeniu Kobiet z Wyższym Wykształceniem) czy dobrze udokumentowany opis działań aparatu bezpieczeństwa PRL wobec Profesor Heleny Więckowskiej. Za-

³ *Historyk, bibliotekarz i edytor – profesor Helena Więckowska*, rozm. C.J.D. [Cecylia i Janusz Duninowie], „Przegląd Biblioteczny” 1979, z. 1, s. 7–15.

uważony został też udział Prof. H. Więckowskiej w biografistyce bibliologicznej, a mianowicie jako autorki biogramów do *Słownika pracowników książki polskiej*, jakkolwiek w pracach zespołu *Słownika* nie uczestniczyła. Wielką zasługą Uczonej jest odkrywanie i przybliżanie spuścizny Joachima Lelewela, co zostało zapoczątkowane dzięki sprowadzeniu w 1927 r. do Warszawy zbiorów Biblioteki Rapperswilskiej.

Pewnym novum jest też charakterystyka Uczonej na podstawie opinii współpracowników z katedry i uczniów oraz wspomnień pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi. W księdze pamiątkowej w 1988 r. było też kilka wspomnień, ale miały one nieco inny charakter.

W jednym z obecnych wspomnień znalazł się cytat zaczerpnięty z książki *Współtwórcy bibliotekarstwa polskiego*⁴:

Uznanie z jakim spotykała się Helena Więckowska w ciągu swego życia nie jest w stanie oddać, jakim była człowiekiem – uroczą kobietą, skromną, bezpośrednią, ofiarną i uczynną dla innych. Całe życie poświęciła odbudowie polskiego bibliotekarstwa.

Autorką cytatu jest Irena Bar-Święch, która habilitowała się pod kierunkiem Prof. Heleny Więckowskiej⁵.

Podsumowując zawarte w przedmowie uwagi, pragnę podkreślić, że tytuł książki jest adekwatny do jej zawartości i dobrze uwypukla wielokierunkowy dorobek Profesor Heleny Więckowskiej jako bibliotekarza, historyka, bibliologa.

„W środowisku bibliotekarskim była autorytetem w najszerszym tego słowa rozumieniu, nie tylko zawodowym, ale i moralnym”⁶.

⁴ *Współtwórcy bibliotekarstwa polskiego*, red. B. Sordylowa, Warszawa 2002, s. 327.

⁵ I. Bar-Święch, *Wspomnienie o prof. dr Helenie Więckowskiej*, [w:] *Helena Więckowska...*, s. 91.

⁶ B. Sordylowa, *Wspomnienie o profesor Helenie Więckowskiej*, [w:] *Helena Więckowska...*, s. 104.

Działalność Heleny Więckowskiej jako dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi (1948–1969)

W 2015 r. mija 67 lat od chwili, gdy – drugim w kolejności – dyrektorem Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi została dr Helena Więckowska. Stanowisko to objęła po rezygnacji Adama Łysakowskiego¹ z dniem 1 października 1948 r. w wyniku ogłoszonego przez Rektora UŁ konkursu².

Biblioteka, organizowana od 1945 r., działała oficjalnie już od września następnego roku. Nowa dyrektor nie zaczynała pracy od podstaw, zastała placówkę „spełniającą swe zadania [...], z wytyczonymi kierunkami polityki biblioteczej”³. Biblioteka powinna spełniać obowiązki wobec macierzystej uczelni, a także służyć łódzkiemu środowisku kulturalnemu, zarazem jako księżnica naukowa i publiczna, co w trudnym powojennym czasie nie było łatwe do pogodzenia.

Szczególnie ważną sprawą, którą dyrektor Więckowska starała się rozwiązać, była poprawa warunków lokalowych. Biblioteka zajmująca w 1945 r. dwa lokale: przy al. Kościuszki 10 oraz część gmachu przy ul. Narutowicza 59a, dysponująca małymi pokojami dla personelu i zbyt ciasnymi pomieszczeniami magazynowymi oraz czytelnią na zaledwie 48 miejsc, nie mogła się normalnie rozwijać. Nowa dyrektor zabiegała więc usilnie u władz uczelnianych, resortowych i partyjnych – najpierw o otrzymanie całego budynku przy ul. Narutowicza, później – o budowę nowego gmachu. Dopiero

15

* Emerytowany profesor zwyczajny Uniwersytetu Łódzkiego, długoletni kierownik Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Wydziału Filologicznego UŁ oraz Pracowni Słownika Pracowników Książki Polskiej.

¹ M. Ambros, *Łysakowski Adam*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa–Łódź 1972, s. 546–547.

² K. Pieńkowska, *Więckowska Helena*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, supl. 2, Warszawa 2000, s. 177–179.

³ I. Treichel, *Działalność Adama Łysakowskiego jako dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi (w trzydziestolecie śmierci)*, „Bibliotekarz” 1983, nr 4, s. 89–93.

w maju 1955 r. położono kamień węgielny pod budowę Biblioteki UŁ przy ul. Matejki 34/38, a na początku 1959 r. rozpoczęto przeprowadzkę zbiorów do gotowego już magazynu. Cały gmach przekazano oficjalnie do użytku 19 stycznia 1960 r. Odtąd Biblioteka stała się wielką instytucją z szerokimi perspektywami dalszego rozwoju. Utrudnieniem była niestety m.in. zła lokalizacja niektórych agend (np. wypożyczalni i katalogów), a przede wszystkim to, iż ponad 1/3 powierzchni zajął Uniwersytet na pomieszczenia placówek dydaktycznych. W styczniu 1968 r. dyrektor Więckowska złożyła Rektorowi pismo w sprawie konieczności sukcesywnego wyprowadzania zakładów uniwersyteckich – co powoli czyniono – aby ksiąźnica mogła w pełni się rozwijać.

Podstawowym warunkiem właściwego funkcjonowania placówki – poza lokalem – było zatrudnienie wykwalifikowanego personelu. W publikowanych rocznych sprawozdaniach Więckowska wykazywała stałe niedobory pracowników (w 1948 r. było ich tylko 25), w 1952 r. apelowała o wzmocnienie kadry o co najmniej 20 osób. W 1956 r. Rozporządzenie Rady Ministrów wprowadziło kategorię służby bibliotecznej, a 5 lat później Rozporządzeniem Ministra Szkolnictwa Wyższego utworzono kategorię zawodową „bibliotekarze dyplomowani”, których w BUŁ było tylko 15% (zamiast 25%). Prowadzone od 1961 r. starania pani dyrektor o zwiększenie liczebności tej grupy doprowadziły do tego, że w 1969 r. pracowało już 126 bibliotekarzy dyplomowanych i bibliotekarzy służby bibliotecznej. Zatrudnienie za czasów szefowania Więckowskiej wzrosło o 11 osób.

Helena Więckowska bardzo dbała o przygotowanie zawodowe pracowników, podnoszenie kwalifikacji bibliotekarskich, zdobywanie stopni naukowych. Służyły temu szkolenia wewnętrzne nowo przyjętych bibliotekarzy, a także comiesięczne zebrania pracowników z bogatym programem informacyjnym. Dyrektor zachęcała młodych kolegów do referowania na nich ciekawych artykułów z czasopism fachowych i naukowych, ponadto do uzyskiwania dyplomów magisterskich i stopni doktorskich, służyć pomocą. Natomiast wsparciem dla niej w prowadzeniu najrozmaitszych spraw zawodowych była Rada Biblioteczna powołana w 1957 r.

W czasie gdy była dyrektorem, Helena Więckowska konsekwentnie realizowała rozbudowę struktury organizacyjnej Biblioteki UŁ, odpowiadającej mnożącym się zadaniom. Nową organizację wewnętrzną ustaliła w 1948 r., a w następnych latach starała się zespałać Bibliotekę z uczelnią, włączając ją w strukturę Uniwersytetu, co umożliwiło jej (po uzyskaniu nominacji profesorskiej) m.in. uczestniczenie w Senacie UŁ, a to z kolei – poznanie potrzeb uczelni i dostosowanie do nich działalności ksiąźnicy. Wielkim wyzwaniem było dla Biblioteki wchłonięcie księgozbiorów i personelu przejętych przez Uniwersytet: Wyższej Szkoły Pedagogicznej

(1956) i Wyższej Szkoły Ekonomicznej (1961). W latach 1949–1959 pojawiły się w strukturze BUŁ nowe działy, referaty, pracownie, np. Dział Prac Naukowych, Samodzielny Referat Bibliotek Zakładowych, Pracownie Fototechniczna i Konserwatorska. W 1961 r. Senat UŁ, a w 1963 r. Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego zatwierdziły nową strukturę bibliotek uniwersyteckich w Polsce według projektu H. Więckowskiej.

Ważną kwestią dla działalności Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi było racjonalne gromadzenie zbiorów. Pani dyrektor prowadziła politykę gromadzenia w kierunku tworzenia warsztatu pracy naukowej i dydaktycznej dla uczelni i całego łódzkiego środowiska. Początkowo głównym źródłem pozyskiwania zbiorów były dary instytucji i osób prywatnych oraz egzemplarz obowiązkowy. Zakupów do 1948 r. dokonywano, wobec braku funduszy, wyłącznie na rynku krajowym. Profesor Więckowska zabiegała więc, aby kupowano książki i inne materiały biblioteczne także za granicą. W 1949 r. władze uczelni zatwierdziły pierwszy realny budżet dla Biblioteki. Można było nawiązać kontakty z wydawcami zagranicznymi oraz prowadzić wymianę z placówkami w kraju i poza nim. Dało to w latach 1949–1951 znaczny wzrost wpływu z kupna i wymiany. Później nieco on zmalał, m.in. powodu ciasnoty w magazynach. Po przeprowadzeniu w 1954 r. stosownej rewizji i wyeliminowaniu zbędnych pozycji, sytuacja nieco się polepszyła. Ale zdecydowaną zmianę przyniosło dopiero przeniesienie w 1960 r. biblioteki do nowego gmachu. Zwiększono wówczas zakupy, głównie zbiorów specjalnych i regionalistów, uzupełniono kolekcję czasopism, poszerzono księgozbiór podręczny i studencki. Ten wzrost, o który tak dbała profesor Więckowska, zahamowało w 1966 r. ograniczenie puli dewizowej na zakup zagraniczny. W 1968 r. pani dyrektor zwracała uwagę Senackiej Komisji Bibliotecznej na ten problem, nie zdołała go jednak rozwiązać lub choćby zminimalizować. Przeszła na emeryturę w następnym roku.

Posiadane zbiory opracowywano alfabetycznie i rzeczowo, zgodnie z obowiązującymi przepisami inwentaryzowania i katalogowania materiałów bibliotecznych.

Dzięki staraniom dyrektor Więckowskiej w 1949 r. Biblioteka uzyskała z Ministerstwa Oświaty specjalny fundusz na skatalogowanie zbiorów zabezpieczonych, co przyspieszyło prace; po selekcji włączono do BUŁ ok. 80 tys. przydatnych jednostek. Pani dyrektor poleciła też w 1951 r. katalogowanie zbiorów specjalnych w ramach Działu Opracowania. Kiedy Biblioteka objęła budynek przy ul. Matejki, nowo powstały w 1961 r. Oddział Zbiorów Specjalnych z kilkoma sekcjami tworzył własne katalogi. Profesor Więckowska – rękopisoznawca – sama podjęła się zinwentaryzowania i opracowania manuskryptów i kolekcji nut. Z jej inicjatywy powstał w 1949 r. katalog ruchów społecznych XIX i XX w., a od 1954 r. –

katalog bibliologiczny. W 1969 r. stan zbiorów opracowanych w Bibliotece Głównej wyniósł 660 tys. wol., wzrósł więc za dyrektor Heleny Więckowskiej dziesięciokrotnie (w 1949 r. było ich 60 tys. wol.).

Udostępnianie posiadanych materiałów bibliotecznych pani profesor traktowała jako naczelne zadanie BUŁ. Służyły temu wszystkie agendy udostępniania – Czytelnie: Główna i Czasopism. Od 1961 r. Profesorska oraz Wypożyczalnie: Miejskowa i Międzybiblioteczna, a także czytelnie wszystkich Sekcji Oddziału Zbiorów Specjalnych. Za jej zwierzchnictwa wzrosła liczba udostępnianych woluminów z 14 847 w r. do 1948 do 527 569 w 1969 r., zaś liczba czytelników z 3132 do 9784 osób.

Starania H. Więckowskiej doprowadziły do uruchomienia w marcu 1949 r. Działu Informacji Biblioteczno-Bibliograficznej – pierwszego w polskich bibliotekach uczelnianych po II wojnie światowej wraz z własnym, stale powiększanym, katalogiem specjalistycznym i wieloma kartotekami. W 1961 r. został przekształcony w Oddział Informacji Naukowej, którego wszechstronną działalność dyrektor Więckowska wysoko ceniła.

Biblioteka UŁ pełniła również funkcje dydaktyczne. Organizowano szkolenia i praktyki młodych pracowników, a od 1950 r. – za zgodą dyrektor Więckowskiej – praktyki wakacyjne studentów bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego, Warszawskiego i Wrocławskiego. W 1954 r. podjęła decyzję o prowadzeniu w BUŁ obowiązkowego szkolenia studentów I roku w zakresie tzw. przysposobienia bibliotecznego, wyprzedzając w tej kwestii inne biblioteki uczelniane. Za jej też sugestią Oddział Informacji Naukowej zaczął od 1961 r. prowadzić ćwiczenia magistrantów różnych kierunków z bibliografii.

Zaangażowana naukowo prof. Więckowska przywiązywała duże znaczenie do podejmowania, przez odpowiednio przygotowanych bibliotekarzy, prac badawczych indywidualnych i zespołowych; sugerowała ich tematy, zachęcała do przygotowywania rozpraw doktorskich, uczestnictwa w konferencjach i sympozjach naukowych. Już w 1952 r. opracowała pierwszy plan prac naukowych BUŁ z zakresu księgoznawstwa, bibliotekoznawstwa, czasopiśmiennictwa, bibliografii, edytorstwa, dokumentowania zbiorów; został on włączony do planu uczelni. Rocznie publikowano ok. 30–40 prac. Pani dyrektor służyła autorom pomocą merytoryczną, metodyczną, ułatwiała im druk. Z wielu publikacji należy wymienić *Słownik pracowników książki polskiej*, powstający w BUŁ, wydany w 1972 r., już po przejściu H. Więckowskiej na emeryturę. Od 1960 r. była jego rzecznikiem w Komisji do Spraw Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego.

Dyrektor Więckowska szczególnie interesowała się organizacją i funkcjonowaniem sieci bibliotek zakładowych uczelni. Według wypracowanej przez nią koncepcji Biblioteka Główna UŁ pełniła rolę ośrodka centralnego,

koordynującego działalność wszystkich bibliotek zakładowych. W 1952 r. powstał Referat, przekształcony w 1956 r. w Oddział Bibliotek Zakładowych. Trzy lata później z inicjatywy pani profesor odbyła się w Łodzi pierwsza ogólnopolska konferencja poświęcona bibliotekom zakładowym, na której dokonywano przeglądu stanu tych placówek w skali kraju. W ostatnim roku pracy dyr. H. Więckowskiej sieć bibliotek zakładowych UŁ liczyła 80 ksiąźnic, w których znajdowało się 470 tys. woluminów.

Z dniem 30 września 1969 r. Helena Więckowska – po 21 latach sprawowania funkcji dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi – przeszła na emeryturę, żegnana uroczyście przez władze uczelni, współpracowników, przedstawicieli Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i licznych gości. Po zakończeniu pracy w Bibliotece UŁ, powróciła do Warszawy.

To dzięki jej fachowej wiedzy, zaangażowaniu, talentowi organizacyjnemu, inicjowaniu działań zawodowych i prac naukowych, własnej działalności badawczej i autorytetowi na Uniwersytecie i w Ministerstwie – pozostawiła BUŁ w nowym gmachu z okazałymi zbiorami i rzeszą czytelników obsługiwanych przez wykwalifikowany personel – instytucję pełniącą ważną rolę w społecznym, kulturalnym i naukowym życiu Łodzi, liczącą się na mapie bibliotekarskiej kraju w drugiej połowie XX wieku⁴.

Helena Więckowska's activity as a director of the Library of the Łódź University

Summary

The author of the article discusses the activities of Helena Więckowska – the second in the order director of the Library of the Łódź University. In the text you can find information about the problems that she as a director had to face: first of all with the facilities but also with the development of collections. The author mentions that Helena Więckowska cared very much about the vocational training of employees: improving the librarians' qualifications, gaining degrees. In 1954 she decided to train students in the field of using the library. She retired in 1969 – after 21 years as a director of the university's library.

⁴ H. Tadeusiewicz, *Helena Więckowska jako Dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, [w:] *Helena Więckowska 1897–1984*, Łódź, 1988, s. 43–55 (z bibliografią).